

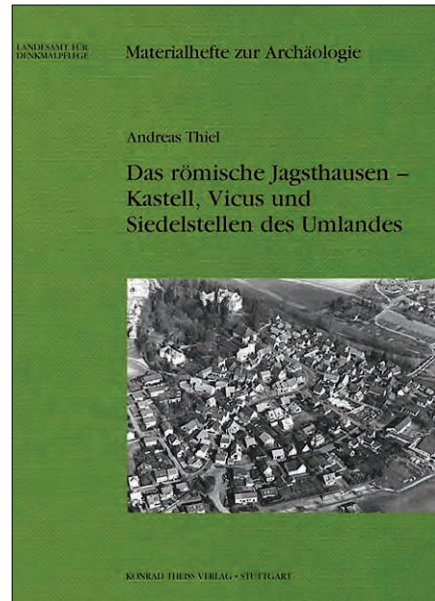
A. Thiel, *Das römische Jagsthausen-Kastell, Vicus und Siedelstellen des Umlandes*, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart, 2005 (Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg, Heft 72), 470 p., 197 fig., 90 pl., 5 planuri anexate.

Continuând în aplecările lor științifice minunatul drum deschis de *Reichs-Limeskommission* prin editarea numeroaselor monografii de castre din monumentală serie *Obergermanisch-Raetische Limes der Römerreich* începând de la fine de veac XIX și, prin aceleași aplecări, stând alături de operele seriei *Limesforschungen*, mai apropiată zilelor noastre, cercetătorii germani nu conțenească să ofere cititorilor adevărate modele ale genului. Entuziasmul, neîntreruptul interes de a nu da uitării și calitatea prelucrării unei cantități nu de puține ori impresionante de informație provenită din munca de teren proprie sau a predecesorilor își are rezultatul firesc în imaginea științifică de înaltă ținută pe care aceste monografii și-o impun prin conceperea lor astfel.

Rândurile ce urmează le închinăm prezentării unei asemenea veritabile lucrări, care nu are în vedere doar castrul auxiliar în sine, ci și *vicus*-ul alăturat dar și așezări înconjurătoare, obținându-se prin această abordare o cât mai unitară ilustrare a vieții romane care s-a desfășurat odinioară sub ruinele actualului sat Jagsthausen. Și aceasta împărțându-se totodată că „*nachfolgende Seiten enthalten... nicht alle Aspekte zum römischen Jagsthausen, die der erste Enthusiasmus anregte, mit dem ich an das Thema heranging*” (p. 13).

Consistentul volum debutează prin rândurile oferite de Jörg Biel, reprezentând *Cuvântul înainte al editorului* seriei (p. 7), serie devenită deja una cu tradiție de vreme ce a ajuns la nr. 72 și a continuat să reunească și pe mai departe lucrări în ale lor caracteristice coperte verzi; urmează apoi *Cuvântul înainte* al lui Andreas Thiel (p. 8), de unde desprindem că ființa cărții este rodul unui efort întreg: al lucrării de masterat, al tezei de doctorat și al completărilor ulterioare, constanța muncii intelectuale inițiată în 1992 și finalitatea editorială cu care autorul a înțeles să-și încununeze munca având ca rezultat un produs științific matur și admirabil conceput; *Caprinsul* aflat la p. (9-12), reflectând eficiența distribuție pe problematici a conținutului.

Capitolul introductiv (p. 13-28), servește autorului pentru alte precizări în legătură cu geneza lucrării, discutarea aspectelor atinse în ea, localizarea geografică modernă a sitului (landul Baden-Württemberg, circa 25 km nord-est de Heilbronn,

pe râul Jagst), prezentarea unor elemente ale peisajului și bineînțeles un istoric al cercetărilor care nu putea lipsi și care e sugestiv pentru cercetarea germană a castrului în general. Beneficiind nu de puține observații și cercetări după metodele timpului ale diferitelor generații de cărturari, ferit de o crudă ignoranță, zestrea informațională asupra anticului Jagsthausen a tot sporit dezvăluindu-și nivelul actual în volumul ce-l prezentăm acum. Nu putem să nu mărturisim încă din acest punct expunerea elegantă, echilibrată și clară care răzbate pregnant și care însoțește volumul pe parcursul tuturor filelor lui.

Avansând, cititorul va avea parte între p. 29-45 de tratarea problematicii castrului auxiliar într-o manieră care dovedește reala capacitate de interpretare și buna putere de sinteză a autorului, atât de necesare în acest caz când capitolul s-a plâsmuit beneficiind de aportul aproape total al înaintașilor. Făcând parte din sectorul de *limes* înaintat (*vorderen Limes*), care a fost edificat către anul 160 și a aparținut sudului provinciei *Germania Superior*, castrul a fost entitate integrantă a unei porțiuni de frontieră de 80 km absolut liniară din acest sector. Sunt discutate acum poziția lui strategică, legătura cu turnurile de supraveghere plasate în poziții-cheie precum și încadrarea în relieful local.

Din pricina suprapunerii ariei castrului de construcțiile localității actuale, cercetări arheologice majore mai recente nu au putut fi desfășurate pentru a completa vechile cunoștințe asupra acestui obiectiv. Există în consecință destule aspecte unde planează nesiguranța ori unde se operează cu supoziții. De pildă, nu se cunoaște deocamdată cu exactitate suprafața închisă de ziduri ori dacă castrul a avut și o fază de pământ și lemn înaintea celei de piatră ridicată de militari ai legiunii *XXII Primigenia* pentru beneficiarii noii fortificații – auxiliarii *cohors I Germanorum*. Efectivul acestei trupe a fost dezbatut uzând de toate sursele disponibile și cu cea mai mare probabilitate A. Thiel are dreptate când susține că această cohortă era una cu o componentă de circa 1000 de oameni (*milliaria*), certitudinea oferită însă de menționarea într-un izvor epigrafic lăsându-se încă așteptată.

Privit în ansamblu, castrul de la Jagsthausen apare doar ca satisfăcător cercetat cantitativ iar cunoștințele actuale despre el nu foarte consistente. Ca elemente de interes aparte menționăm că din perimetrul clădirii comandamentului acestei fortificații provine cea mai timpurie, până acum, inscripție a *limes*-ului înaintat (dataabilă cel mai recent în anul 161 – CIL XIII 6561), la fel cum din „băile mici” a ieșit la iveală cea mai târzie epigrafă a aceluiași sector de frontieră (ridicată în anul 248 – CIL XIII 6562).

În pofida faptului că și despre *vicus*-ul corespunzător castrului nivelul cercetării poate fi apreciat doar ca satisfăcător, informația istorică privitoare la acesta este mult mai bogată și mai sigură, cercetările de dată relativ recentă având o largă contribuție în acest sens. Pandantul natural al acestei stări de fapt este tratarea așezării civile pe un număr mult mai generos de pagini decât în cazul castrului [46-235]. Sunt trecute în revistă vechile și mai noile săpături cu rezultatele lor, se fac corijări și reinterpretări în documentația acestora, se aduc binevenite date inedite, autorul nu are rețineri în a repune în discuție anumite aspecte considerate

problematică, sunt căutate cu deosebit interes situații analoge pentru diferite chestiuni în suspensie.

Așezarea civilă a luat naștere odată cu ființarea castrului de a cărui existență era organic legată, construcțiile fiind dispuse pe fâșii alăturate de teren, realizându-se o „*streifenförmige Parzellierung*” cu un aspect organizat. O multitudine de aspecte privitoare la această așezare au fost trecute în revistă. Printre ele, băile „mari” ale castrului de încadrat în „*Reibentypus*” și edificate probabil în aceeași vreme cu fortificația au fost extensiv cercetate în timpurile noastre și au captat cu deosebire atenția autorului, în secolul al XIX-lea fiind integral cercetate arheologic așa-zisele băi „mici” castrense de același „*Reibentypus*”, se pare mai târziu decât cele „mari”.

Cu p. 236 este inițiată discuția asupra așezărilor romane din vecinătatea anticului Jagsthausen. A fost vizat și cartat un perimetru delimitat la nord și sud de văile râurilor Kessach și Kocher iar dinspre *limes* spre interior pe o adâncime de circa 10 km, însumând aproximativ 100 km². Mai mult sau mai puțin din această zonă trebuie să se fi aflat probabil sub supravegherea militarilor cohorței. Sistemul rutier terestru care o brăzda împreună cu drumul pe apă constituit de râul Jagst au fost și ele firesc atinse în cadrul acestui capitol.

Materialul arheologic provenit din castru dar mai cu seamă din *vicus* și ieșit la iveală sau cunoscut după anul 1909 (de la apariția monografiei sitului militar în colecția ORL-B 41, sub semnătura ilustrului E. Fabricius), a fost judicios prezentat între p. 245-358. O bună parte din acest material pentru prima oară prelucrat științific chiar de către autor, împreună cu descoperirile deja edite și incluse și ele în repertoriu la care se adaugă cele existente în lucrarea din 1909 oferă o cuprinzătoare imagine a culturii materiale romane ce a existat odinioară la Jagsthausen.

În sfârșit, în cadrul p. 359-367 descoperirilor cu caracter germanic le este închinată o pertinentă analiză. Astfel de artefacte ar data aici cel mai devreme la mijlocul secolului III și prezența lor ar putea suferi mai multe interpretări, însă datele disponibile nu sunt deocamdată concludente ci nasc doar ipoteze mai mult ori mai puțin credibile. După retragerea autorităților romane un semnificativ grup germanic din zona Elbei este prezent în fostul *vicus* de la Jagsthausen din a doua parte a aceluiași veac III ori de la începutul celui de-al IV-lea și până la mijlocul acestui ultim secol. Pentru moment, prezența în castru a grupului nu a fost pusă în evidență, la fel cum o populație romanică nu este pentru moment documentată după plecarea militarilor nici în *vicus* și nici pe cuprinsul fostei fortificații.

Pe mai departe vom regăsi în lucrare un scurt rezumat în limbile germană (p. 368 sq.), respectiv engleză (p. 369), o foarte organizat redactată listă a abrevierilor bibliografice (p. 371-378), precum și planșele îngrijit întocmite (p. 379-470).

Nu putem să nu menționăm acum și unul dintre puținele semne de întrebare pe care ne-a ridicat-o redactarea lucrării și anume faptul că la trecerea în revistă a unor problematici, bibliografia a fost oferită unitar la sfârșitul subcapitolelor respective (p. 32 sq., 38, 40, 48-50, 55-58, 61-66, 68 sq., 71, 73, 242) fără a putea ști astfel care antecesor trebuie creditat cu o informație ori alta. Explicația constă probabil fie în faptul că autorii citați au preluat unii de la ceilalți informațiile fără

adăugiri semnificative proprii și atunci o trimitere infrapaginală consecventă ar fi îngreunat inutil textul, fie autorul a optat pur și simplu în respectivele cazuri pentru o citare în bloc, procedeu pe care îl considerăm de evitat.

Privit prin optica materială, volumul se prezintă în format de dimensiuni mari, excelente condiții grafice și un text bine dispus în pagină, toate acestea concurând în a conferi cărții o înfățișare plăcută și o facilă lectură.

Dacă pe măsura așternerii rândurilor noastre am vădit permanent o atitudine superlativă asupra acestei lucrări, faptul s-a datorat nu numai intrinsecii ei valorii științifice dar s-a grefat pe regretul că istoriografia românească a castrelor nu a oferit decât rar o astfel de mostră.

Dan MATEI